

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:2 – Sayı:5 - Ağustos 2018

koynunda büyüdük



ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi

Yıl / Year: 2 – Sayı / Issue: 5 - Ağustos / August 2018

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

Sahibi / Owner: İshak KÜÇÜKYILDIZ

Genel Yayın Yönetmeni/General Director: Doç. Dr. Yavuz GÜNAŞDI

Genel Koordinatör/Administrative Coordinator: Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor: Okt. Pir Murat SİVRİ

Editör / Editor: İshak KÜÇÜKYILDIZ

Yardımcı Editörler/Asistant Editors: Murat SİVRİ

Sedat BİLİCİ

Muhammed İkbal TEPELER

Tasarım / Desing:sm[art]

**Reklam ve Halkla İlişkiler/Marketing and Public Relations: Yunus İÇYAR
Murat ÖZTÜRK**

**Yönetim Yeri / Contact Şükrüpaşa Mah / Şükrüpaşa Yapı Koop. / İ Blok / No: 1 Ya-
kutiye / ERZURUM**

Telefon/Phone: 05427925832 - 05318815771

E- Posta / E- Mail: anasaydergisi@hotmail.com

Genel ağ/Web: http://dergipark.gov.tr/anasay

Hazırlık / Preparation: sm[art]

Telefon/Phone:

Baskı / Print:

Baskı Tarihi / Print Date: Ağustos / August 2018

Baskı Yeri / Print Adress:

Ulusal Hakemli bir dergidir. Yılda 4 sayı yayımlanır. Dergide kuramsal ve uygulamalı özgün araştırma, inceleme, derlemeler ve kitap tanıtımlarına yer verilecektir. Dergide yayımlanan makalelerden yazarları sorumludur.

DANIŐMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet BEŐE - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan BAHAR - Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. İlhami DURMUŐ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal POLAT - Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Metin BAYRAK - Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammet Hanifi PALABIYIK- Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Neslihan DURAK - İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Soner HUNKAN - Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĐLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Sakıp Selçuk GÜNAY- Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Salim CÖHCE - İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Őeyhmus Recai TEKOĐLU – Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Turgut YİĞİT - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf KILIÇ - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Akın BİNGÖL - Kafkas Üniversitesi
Doç. Dr. Anıl YILMAZ - Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim Ethem ÇAKIR - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim ÜNGÖR - Erzincan Üniversitesi
Doç. Dr. Nezahat CEYLAN- Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit KILIÇ - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Yavuz GÜNAŞDI - Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL - Atatürk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Gülnur AYDIN - Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim AYKUN - GaziosmanpaŐa Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Suat VURAL - Ardahan Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ő. Mustafa ERSUNGUR - Atatürk Üniversitesi

SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR- Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN- Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Şükrü NİŞANCI - Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal BAKIR- Erzurum Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ümit KILIÇ- Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt COŞKUN- Kastamonu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Musa GÜMÜŞ- Adnan Menderes Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sacit UĞUZ- Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf PUSTU- Gazi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zülfıye KOÇAK- Bitlis Eren Üniversitesi

**MUSTAFA ÇOLAK, KOMİTENİN RUHU TALAT PAŞA,
YEDİTEPE YAYINEVİ, İSTANBUL 2018, 388 S.**

KİTAP TANITIMI

İlyas AK**

“O (Talat Paşa), Komitenin (İttihat ve Terakki) ruhuydu.”

Johannes Lepsius, Berlin, 2 Haziran 1921.

Mustafa Çolak tarafından kaleme alınan *Komitenin Ruhu Talat Paşa* kitabı ilk bakışta Talat Paşa'nın biyografisini konu edinen bir eser olarak düşünülebilir. Ancak yazar “Bu çalışma, ben yatağında ölmeyeceğim diyen bir devrimcinin biyografisi olarak düşünülmemiştir” diyerek çalışmasının biyografik bir eser olmadığını belirtmektedir. Bu açıklamasıyla Çolak, biyografi yazarının ana problemi olan tarihsel bir figür haline gelmiş ve kendini savunma imkânı dahi olmayan bir insan hakkında hüküm verme sorunsalına düşmemeye de azami gayret göstermiştir. Talat Paşa hakkında hükmü kendisi değil, Alman arşiv kaynaklarından faydalanmak suretiyle vermiştir. Yazar, 1992-1999 yılları arasında Alman Akademik Mübadele Birliği (DAAD) bursu ile Alman arşiv ve kütüphanelerinde çalışma imkânı bulmuş ve “Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası (1914-1918)” konulu tezle doktora

* Makale Geliş Tarihi:15.08.2018 Makale Kabul Tarihi: 25.08.2018

** Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi Tarih Bölümü, Erzurum-TÜRKİYE, E-posta: ilyas.ak@atauni.edu.tr.

çalışmasını tamamlamıştır. Çolak, Temmuz-Eylül ayları arasında Berlin Humboldt Üniversitesinde, 2005 Temmuz-Eylül arasında ise Berlin Frei Üniversitesinde DAAD'nin doktora sonrası bursu ile bilimsel çalışmalarda bulunmuştur. Almanya'da eğitim gören, Almanca bilen ve çeşitli bilimsel faaliyetlerde bulunan Çolak'ın eserinin özgün tarafını oluşturan sebeplerden biri de budur.

Komitenin Ruhı Talat Paşa kitabı, Yeditepe Yayınevinden Mart 2018 çıkışlı olup dokuz bölüm 388 sayfadır. Çolak, eserin *Giriş* bölümünde Talat Paşa'nın biyografisini konu alan birçok esere değinerek bu eserin niçin yazıldığı sorusunu cevaplamıştır. Tevfik Çavdar'ın *Talat Paşa, Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü*¹ ve Hasan Babacan'ın *Mehmed Talât Paşa (1874-1921)*² adlı eserlerin eksi ve artı yönlerine değinilerek bu alandaki boşluğu, Alman arşiv kaynaklarından faydalanmak suretiyle tamamlamıştır.

Yazar çalışmanın amacını ve ana kaynağını şöyle dile getirmektedir: *Talat Paşa'nın yurt dışındaki yaşamından ve siyasi faaliyetlerinden çok az ve eksik bahsedilmektedir. Özellikle dönemin dünya basınında önemli bir yer tutan, Berlin'deki Talat Paşa cinayeti ve katil Teilirian'ın yargılanması konusunda, Türkiye'deki çalışmalarda Almanca kaynaklar neredeyse hiç kullanılmamıştır. Tam da bu noktada bu çalışmanın amacı ortaya çıkmaktadır. Zira bu çalışmanın ana kaynağını, Alman arşivlerinden ve süreli yayınlarından elde ettiğimiz Talat Paşa işle ilgili belgeler oluşturmaktadır (s. 13).*

Türkiye'de tarihin özellikle de yakın geçmişin hesabını yapmanın oldukça zorluğunu dile getiren yazar, yakın tarihin, siyasetin ve uluslararası ilişkilerin bir arka bahçesi olmaktan kurtulamadığını vurgulamaktadır. Tarihi gerçekliğin ise hamaset bataklığında boğulup gittiğini dile getirmektedir. Tarihimizde daha çok mağlubiyetten ziyade zafere, Osmanlı tebaası olan milyonlarca kişiden daha çok padişah üzerine kurulu tarih anlatımın hâkim olduğu düşünüldüğünde, yazarın haklı bir serzenişte bulunduğu düşünülebilir. Ancak son yıllarda yapılan çalışmalar daha çok sosyal tarih araştırmalarına yöneldiğinden bu açık hızla kapatılmaktadır.

¹ Yazar bu biyografi eserin eksikliklerini şöyle değerlendirmektedir: “Bu eserde Talat Paşa'nın hayatı daha çok hikâyeleştirilerek verilmiştir. Dolayısıyla da bu eser, modern tarih biliminin öngördüğü bilimsel kriterlere uygun bir şekilde tasarlanmamıştır; arşiv malzemesi hiç kullanılmamış, alıntılarda referans gösterilmemiş, sadece eserin sonunda telif eserlerden oluşan bir kaynakça verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Tevfik Çavdar, *Talât Paşa, Bir Örgüt Ustasının Yaşam Öyküsü*, Dost Kitabevi (2. Baskı), Ankara 1984.

Talat Paşa'nın ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gerçekte ne olduğunun bilinmemesine engel olarak, *yapılan çalışmaların bilimsel yöntemlerden ve modern tarih araştırma tekniklerinden uzak, siyasi hedeflere ve uluslararası çıkarlara hizmet amacıyla tarih adına yapılan gizli veya açık propaganda araştırmaları* (s. 14) olarak görmektedir. Yazar s. 15'te tarih alanında birinci derece öneme sahip kaynakları belirtmekte ve Giriş (s. 11-17) bölümünü, çalışmanın önemi ve özgünlüğünü dile getirerek bitirmektedir.

Çalışmanın *Birinci Bölüm'ü*, (s.19-42), *Komitenin Ruhu: Talât* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Talat Paşa'nın fiziki özellikleri ve etnik yapısını Graf von Bernstorff, Kühlmann gibi diplomatların ağzından aktarmaktadır. Paşa'nın farklı farklı ağızlardan anlatılması ve raporlanması mukayese açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, Talat Paşa'nın mason olduğu, tartışılmaz bir gerçektir. Yazar, Talat Paşa'nın bu özelliğini göz ardı etmeyip s. 22'den itibaren Talat Paşa masonlarla olan ilişkisine tarafsız bir şekilde değinmiştir. Yazar burada her ne kadar Alman kaynaklarından faydalanarak Talat Paşa ile bilgi vermiş olsa da bu bilgileri tartışmaya açarak, bu bilgilere katıldığı veya katılmadığı hususları belirterek kendi yorumunu belirtmesi ve görüşlerini akademik bilgiler doğrultusunda kritik etmesi bu esere ayrı bir önem katmaktadır.

“Talat önemli kişilerin sahip olduğu özelliklere sahip bir devlet adamıydı... onun en önemli özelliği bir problemi hemen anlama ve karışık problemleri akılcı bir yolla, hızlıca basit bir forma sokma yeteneğine sahip olmasıydı. Dolayısıyla Talat'ta, Ortadoğu'daki diğer yüksek devlet memurlarda az bulunan bazı özellikler vardır...” (s.27) gibi raporlarla Birinci Bölümde Talat Paşa'yı tanıyan Almanların gözüyle, onun iç ve dış dünyası ile kişilik özellikleri analiz edilmiştir.

İkinci Bölüm'de (s. 43-50), Çınaraltı'ndan Bab-ı Ali'ye: Dâhiliye Nazırı Talat Bey başlığında, Talat Bey'in Dâhiliye Nazırlığı konu edilmektedir. Üçüncü Bölüm (s. 51-62), Güç ve İktidar: Bab-ı Ali Baskını başlığındadır. Bu bölümde de Bab-ı Ali Baskını'nın nasıl gerçekleştirildiği ve baskın esnasında yaşananlar, Alman arşiv belgeleri ve olaya bizzat şahit olan Dr. Weber'in raporları doğrultusunda ele alınmıştır. *Dördüncü Bölüm* (s. 63-96) *Büyük Buhranda Güç Mücadeleleri ve Talat Bey* başlığında Talat Paşa'nın Almanya ile olan yakınlaşması anlatılmaktadır. Almanların, Enver Bey'in Harbiye Nazırı olacağını Sadrazam ve Padişah'tan önce biliniyor olması dikkat çekicidir (s.64-65). Bu bölümün en dikkat çekici noktası Yakup Cemil Olayı'dır.

“*Literatüre Yakup Cemil Olayı olarak geçen 1916’daki bu komplo girişimi veya komplo girişimi iddiaları İttihat ve Terakki içerisindeki güç mücadelesinin ulaştığı boyutu göstermesi açısından önem arz etmektedir*” (s. 96). Yazarın üzerinde durduğu Yakup Cemil Olayı’nın gerçekleştiği 1916 yılını, İttihatçılar arasındaki güç mücadeleleri, muhalefet ve Birinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen olaylar nedeniyle 1916’yı buhranlı bir yıl olarak tanımlamaktadır.

Beşinci Bölüm (s.97-158), *Son Umut: Talat Bey, Paşa ve Sadrazam oluyor* başlığıyla Talat Bey’in sadrazam olma süreci anlatılmaktadır. Genellikle eserin bütününde özelde ise bu bölümde artan eserin bir diğer özgün yanı ise Alman kaynaklarına dayalı olarak sadece Talat Paşa hakkında değil, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Enver Paşa gibi diğer liderleri hakkında da bilgi vermesi önemlidir. Sadrazam olarak Talat Paşa’nın Berlin ve Sofya ziyaretlerine de bu bölümde geniş bir şekilde yer verilmiştir (s.116-136). Yazar, s.146’da Gürcistan konusunda Osmanlı-Alman anlaşmazlığı; s.143’te de Bakü petrolerinden dolayı Osmanlı-Alman anlaşmazlığını iki müttefikin çıkar çatışmalarına yer vermiştir. Bu bölüm İttifak Devletleri’nin Ekim 1918 sonlarında Birinci Dünya Savaşı’nı kaybettiklerini anlamasıyla son bulmuştur.

Altıncı Bölüm (s.159-194), *Amaç Korumak mı, Öldürmek mi? Ermenilerin Tehciri Meselesi ve Talat Paşa* başlığında Birinci Dünya Savaşı’nda yaşanan Tehcir Olayı’nda Talat Paşa’nın rolüne, tehcirin sebeplerine değinilmiştir. Yazar burada bilinenin aksine, literatürde göz ardı edilen ve üzerinde fazla durulmayan Talat Paşa’nın bağımsız Ermenistan devletinin kurulması için verdiği mücadeleyi anlatmaktadır. Yazar, Talat Paşa’nın bu çabasını şöyle dile getirmektedir:

“*Talat Paşa’nın bu mücadelesini Alman belgeleri açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Şöyle ki; Rusya’da 1917 devrimi başladıktan sonra, Rus Ordusu Güney Kafkasya’dan çekilmek zorunda kalmıştı. Bu durumu değerlendirmek isteyen Güney Kafkasya Halkları (Gürcü, Azeri ve Ermeniler) kendi bağımsız devletlerini kurmak istemişlerdi. Talat Paşa ve dolayısıyla Osmanlı hükümeti Güney Kafkasya’da bağımsız bir Ermenistan ve Azerbaycan kurulmasına destek vermiştir*”. (s. 193).

Yedinci Bölüm’de (s.195-230), *Alman Siyonistleri ve Talat Paşa: Yahudi Devleti’nin Kuruluş Çalışmaları* başlığında Alman-Yahudi işbirliği ve Almanlar ile Yahudilerin, Alman-Osmanlı-Yahudi üçgeninde Filistin’de bir Yahudi Devleti kurma amacının olduğu aktarılmaktadır. Hatta Alman-Osmanlı ve Yahudiler

arasında görüşmeler yapılmış ve Yahudi kolonisi üzerinde mutabakatlar dahi olduğu vurgulanmaktadır. Bu görüşmelerde Talat Paşa'nın tutumu ön plana çıkmıştır. Zira Paşa, Filistin'de kurulması planlanan "Milli Yahudi Yurdu" devletindeki "milli" kelimesine karşı çıkıyor ve bunun bağımsızlıkla sonuçlanabileceğine dikkat çekerek bu yöndeki Siyonist taleplerine karşı çıkıyordu. Ayrıca bu bölümde Yahudi ve Siyonist farkı da ele alınmıştır.

Sekizinci Bölüm'de (s. 231-302), Ölümüne Yolculuk: İstanbul Boğazı'ndan Hardenbergstrass'ye başlığında, İttihatçılar, Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiğini anlayınca 1 Kasım 1918'de son kongresini yapmış ve cemiyet feshedilmişti. İttihatçı liderler ve Talat Paşa ülkeyi bir Alman torpidosu ile terk edişini ve Paşa'nın Berlin'de Ermeni bir terörist tarafından suikast sonucu öldürülüşünü konu edinmektedir. Talat Paşa'nın öldürülmesi sonucu açılan davada mahkeme heyeti ve aldığı karar uzun uzun tenkit edilmiş, davanın bir buçuk gün sürmesi ve suikastı gerçekleştiren Teilirian'ın salıverilmesini o zamanki Almanya'nın konjonktürüne bağlayarak alınmış siyasi bir karar olduğu görüşündedir. Almanlar İtilaf Devletlerinin karşısına Ermeni Tehciri'nin sorumlusu olarak çıkmak istemiyordu. O zamanlar işgal altında bulunan Almanların da sağlıklı karar verememesi ve bu mahkeme sürdükçe Alman çıkarlarının zedeleneceği endişesiyle konunun örtbas edilmesi yazarın dikkatinden kaçmamıştır.

Dokuzuncu olan son bölüm (s. 303-315) ise, *Ahde Vefa: Talât Paşa'nın Mezarının Yeniden Düzenlenmesi* başlığındadır. Burada yazar, Talat Paşa için iade-i itibar çabaları ve 20 Şubat 1943'te çiçeklerle sarılmış bir tabutun içinde, Berlin'den İstanbul'a özel bir vagonla getirilişini aktarmaktadır. *Sonuç Bölümünde* (s.317-334) yazar Alman arşiv kaynaklarından edindiği bilgileri özetleyip aktararak eserine son vermiştir.

Vatanperverliği, iradesi, enerjisi ve cesareti ile tipik bir İttihatçı özelliği taşıyan, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin birleştirici liderlerinden olan ve devrimci bir ruha sahip olan Talat Paşa'nın hayatı, Paşa'yı bizzat tanıyan Alman diplomatların gözüyle (Almanlar için ise Talat Paşa oldukça önemlidir zira Oppenheim, Paşa'yı "Almanya'yı Şarka bağlayan ana damarlardan biri" olduğunu belirterek Almanların Talat Paşa'ya bakışını özetlemiştir); Alman arşiv kaynaklarından faydalanmak suretiyle ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda ele alınan eser, literatürdeki eksikliği dolduracak niteliktedir.

Qari feriaghun BAT00R

AFGANİSTAN'DA CUMHURİYETİN KURULUŞU

Ömer DÖŞEMETAŞ

SADRAZAM LÜTFİ PAŞA'NIN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

Ezgi ZENGİN

LOUIS ALTHUSSER'İN DÜŞÜNCESİNDE İDEOLOJİ, ÖZNE VE BİLİNÇ İLİŞKİSİ

İlyas AK

MUSTAFA ÇOLAK, KOMİTENİN RUHU TALAT PAŞA, YEDİTEPE YAYINEVİ,
İSTANBUL 2018, 388 S.

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

